**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ**
**УКРАЇНСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ**
**імені МИХАЙЛА ДРАГОМАНОВА**

**БЄЛЯЄВА НАТАЛІЯ ПЕТРІВНА**

УДК 378.011.3-051:373.3]:37.015.31:613/614"364"](043.5)

# ФОРМУВАННЯ ГОТОВНОСТІ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ДО РЕАЛІЗАЦІЇ БЕЗПЕЧНОГО ОСВІТНЬОГО СЕРЕДОВИЩА У ПОЧАТКОВІЙ ШКОЛІ

13.00.04 – теорія і методика професійної освіти

**А В Т О Р Е Ф Е Р А Т**

дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата педагогічних наук



**Київ – 2024**

Дисертацією є рукопис.

Робота виконана в Українському державному університеті імені Михайла Драгоманова, Міністерство освіти і науки України.

**Науковий керівник –** доктор педагогічних наук, професор
**КОРЕЦЬ Микола Савич,**
Український державний університет
імені Михайла Драгоманова,
професор кафедри інженерії та технологій
виробництва факультету технологій та дизайну.

**Офіційні опоненти:** доктор педагогічних наук, професор
**БАХМАТ Наталія Валеріївна,**
Кам'янець-Подільський національний
університет імені Івана Огієнка,
завідувач кафедри теорії та методик
початкової освіти;

кандидат педагогічних наук, доцент
**ПУЛЯК Ольга Василівна,**
Центральноукраїнський державний
університет імені Володимира Винниченка,
доцент кафедри технологічної та професійної
освіти.

Захист дисертації відбудеться «25» червня 2024 року о 13:00 годині на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 26.053.01 в Українському державному університеті імені Михайла Драгоманова за адресою: вул. Пирогова, 9, м. Київ-30, 01601.

З дисертацією можна ознайомитись у бібліотеці Українського державного університету імені Михайла Драгоманова (вул. Пирогова, 9, м. Київ-30, 01601) та на сайті університету http://www.udu.edu.ua.

Автореферат розіслано «25» травня 2024 року.

**Учений секретар**
**спеціалізованої вченої ради** **Наталія ТИТОВА**

# ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

**Актуальність теми дослідження** полягає у необхідності забезпечення реалізації Національної стратегії розбудови безпечного і здорового освітнього середовища у новій українській школі (далі- НУШ) (2020 р.) для соціальних гарантій правового і цивільного захисту прав дітей, формування умов надання якісних і безпечних освітніх послуг та сервісів здобуття освіти й здоров'язбереження з метою соціальної реалізації інтелектуального, психоемоційного, фізичного, індивідуального розвитку учнів, а також нарощення потенціалів громадського здоров'я, демографічного, соціально-економічного та екологобезпечного розвитку України на засадах сталості.

Низкою причин сучасного стану розбудови безпечного ( і здорового) освітнього середовища актуалізовано проблеми – недостатньої сформованості в закладах освіти умов безпеки та доступу до освітнього середовища; відсутності в повній мірі ефективності організації освіти зі забезпечення безпекового та здоров'язбережувального компонентів сприяння сформованості готовності учнів зі безпеки (життєдіяльності, екологічної, інформаційної, соціальної, фізичної, психологічної) здорового способу життя; невідповідності вимогам системи управління якості підготовки працівників закладу освіти (педагогічних працівників/учителів) спроможних і професійнокомпонентних для формування відповідних компетентностей і сформованої готовності учнів, життєво необхідних для забезпечення культури якості й безпеки життєдіяльності в умовах соціальної турбулентності глобального виміру (геополітичні та екологічні ризики й небезпеки воєнного стану: суспільно-політичні – маргіналізації, вимушеного переселення, міграції; біосоціальні – пандемії і обмеження життєво необхідних ресурсів).

Методологічним підґрунтям розкриття комплексу педагогічних умов формування готовності майбутніх учителів до реалізації безпечного освітнього середовища в умовах воєнного стану в нашому дослідженні були провідні положення теорії пізнавальної діяльності таких науковців, як Т. Байбара, Г. Костюк, О. Савченко, С. Сисоєва та ін., загальної та професійної педагогіки С. Гончаренко, В. Радкевич, Н. Ничкало, В. Сидоренко та ін.; дидактики та методики професійної освіти І. Зязюн, В. Мадзігон, Л. Хомич та ін.; моделювання освітніх систем Н. Брюханова, Т. Водолазська та ін.

Проблеми організації та методичного забезпечення освітнього процесу в початковій школі, а також питання, пов'язані з організацією освітнього середовища та різноманітні підходи до їх розв'язання, розглядаються такими науковцями, як В. Андрущенко, Н. Бахмат, О. Бондарчук, В. Бондар, Н. Бібік, Р. Гуревич, О. Дубасенюк, О. Коваленко, О. Матвієнко, Г. Мешко, С. Миронова, Л.Петухова, Г. Тарасенко, Л. Хомич, Т. Цюман, А. Цимбалару та ін.

Теоретико-методичні засади професійної освіти обґрунтовуються в наукових працях таких вчених-педагогів, як А. Алексюк, В. Білик, М. Бірка, І. Вдовенко, Н. Дем'яненко, М. Корець, О. Пінаєва, окремі аспекти професійної підготовки фахівців розглядаються в дослідженнях С. Завєтного, О. Пономарьова, Є. Кулика, Л. Сущенко, О. Федій, А. Цини та ін.

Питання створення безпечного освітнього середовища висвітлені в наукових дослідженнях П. Вікторової, Н. Карапузової, Є. Колісника, М. Корця, Є. Кулика, Є. Починок, В. Помогайбо, О. Пуляк, Л. Сидорчук та ін. Питання екологічної безпеки висвітлювали – Г. Білявський, Н. Євтушенко, П. Писаренко, Н. Праховнік; психологічної безпеки – О. Бондарчук, О. Гульбс, Н. Пінчук, О. Тонне; інформаційної безпеки – В. Богуш, С. Гнатюк, М. Присяжнюк, Н. Рідей, Н. Титова, В. Настрадін; фізичної безпеки – І. Богданов, А. Опанасюк, Л. Биковська, О. Бабінець; соціальної безпеки – О. Іляш, О. Сидорчук, С. Линдюк.

Встановлено, що Україна активно імплементує національного правового регулювання з міжнародного в сфері безпеки. Здійснено добір законодавчих актів, визначено добірку стратегій за видами безпеки: Стратегія воєнної безпеки України (2021 р.), Національна стратегія із створення безбар'єрного простору в Україні (2021 р.), Стратегія національної безпеки України «Безпека людини-безпека країни» (2020 р.), Стратегія інформаційної безпеки (2021 р.), Стратегія кібербезпеки України «Безпечний кіберпростір – запорука успішного розвитку країни» (2021 р.), Стратегія екологічної безпеки та адаптації до зміни клімату на період (2021 р.), Закон України «Про Основні засади (стратегію) державної екологічної політики України (2019 р.), Енергетична стратегія України (2017 р.), Стратегія економічної безпеки України на період до 2025 року (2021 р.), Стратегія розвитку вищої освіти в Україні на 2022-2032 роки (2021 р.). Встановлено, що в сфері безпеки не передбачено цільової підготовки фахівців з безпеки та формування безпечного освітнього простору.

Теоретичний аналіз наукової літератури дає можливість зробити висновок, що в контексті викликів, спричинених війною, зміст підготовки майбутніх учителів до реалізації безпечного освітнього середовища у початковій школі потребує модернізації відповідно сучасних вимог до професійної підготовки фахівців. Ці проблеми викликають **суперечності** між:

- зростаючими вимогами сучасного суспільства до майбутніх учителів в умовах НУШ і викликів, соціальної турбулентності глобального виміру та реальним станом їх професійної підготовки в контексті реалізації безпечного освітнього середовища у початковій школі;
- об'єктивною потребою в педагогічних працівниках з високим рівнем готовності до реалізації безпечного освітнього середовища у початковій школі та недосконалістю підходів до відбору та структурування змісту освітньо-професійних програм (навчальних програм фахових дисциплін та розширення переліку вибіркових освітніх компонентів) щодо забезпечення

готовності майбутніх учителів до реалізації безпечного освітнього середовища у початковій школі;

- доцільністю створення в умовах НУШ безпечного освітнього середовища у початковій школі і традиційними підходами до організації теоретичної та практичної підготовки майбутніх учителів до реалізації безпечного освітнього середовища у початковій школі.

Отже, актуальність визначеної проблеми, зумовлена недостатньою теоретичною і практичною її розробленістю, зумовили вибір теми дослідження: «**Формування готовності майбутніх учителів до реалізації безпечного освітнього середовища у початковій школі**».

**Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами**. Дисертаційне дослідження виконане згідно з тематичним планом науково-дослідної роботи Українського державного університету імені Михайла Драгоманова за темами: "Освітня політика якості й безпеки життєдіяльності соціокультурних форм для сталого розвитку України" (номер держреєстрації: 0122U000046); «Психолого-педагогічні основи формування національно-культурної ідентичності дітей та студентської молоді України в умовах воєнно-політичних, соціально-економічних, інформаційних викликів XXI століття, (номер держреєстрації: 0120U001013).

Тему дисертації затверджено Вченою радою Національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова (протокол № 9 від 30.12.2015 р.).

**Мета дослідження** - теоретично обґрунтувати та експериментально перевірити ефективність педагогічних умов формування готовності майбутніх учителів до реалізації безпечного освітнього середовища у початковій школі.

Відповідно до поставленої мети визначено такі **завдання дослідження:**

1. Здійснити контент-аналіз понятійно-категоріального апарату проблеми формування готовності майбутніх учителів до реалізації безпечного освітнього середовища початкової школи у психолого-педагогічній, правовій та науково-методичній літературі.
2. Визначити критерії, показники та схарактеризувати рівні готовності майбутніх учителів до реалізації безпечного освітнього середовища у початковій школі.
3. Спроєктувати організаційно-педагогічну модель формування готовності майбутніх учителів до реалізації безпечного освітнього середовища у початковій школі у визначених педагогічних умовах.
4. Експериментально перевірити ефективність педагогічних умов формування готовності майбутніх учителів до реалізації безпечного освітнього середовища у початковій школі.

**Об'єктом дослідження** є професійна підготовка майбутніх учителів для початкової школи.

**Предмет дослідження** – педагогічні умови формування готовності майбутніх учителів до реалізації безпечного освітнього середовища у початковій школі.

**Методи дослідження.** Для досягнення мети та розв'язання завдань застосовувався комплекс наукових методів:

- *теоретичні* (аналіз і синтез; систематизація, порівняння, класифікація та узагальнення інформації літературних джерел, програм, дисертаційних досліджень та авторефератів, підручників і посібників, нормативних документів) – що допомагає визначити сутність та особливості проблеми формування готовності майбутніх учителів до реалізації безпечного освітнього середовища у початковій школі в контексті сучасних психолого-педагогічних теорій, уточнити структуру ключових понять дослідження, виокремити критерії та рівні діагностики сформованості готовності;

- *емпіричні* (спостереження, бесіди, анкетування, тестування, вивчення результатів навчальної діяльності), які можуть використовуватися для діагностики сформованості готовності майбутніх учителів до реалізації безпечного освітнього середовища у початковій школі;

-*експериментальні* (констатувальний та формувальний етапи педагогічного експерименту) – з метою перевірки результативності педагогічних умов формування готовності майбутніх учителів до реалізації безпечного освітнього середовища у початковій школі;

- *статистичні* (кількісна та якісна обробка результатів педагогічного експерименту із використанням методів математичної статистики), які можна використовувати для підтвердження достовірності отриманих результатів дослідження (критерій $\chi$ 2 Пірсона).

**Наукова новизна і теоретичне значення дослідження** полягає в тому, що дисертантом *уперше*:

- *розроблено, обґрунтовано та апробовано* спроєктовану організаційно-педагогічну модель формування готовності майбутніх учителів до реалізації безпечного освітнього середовища у початковій школі, яка складається з концептуально-цільового, змістового, процесуального і результативно-діагностувального блоків;

- *обґрунтовано та верифіковано* ефективність педагогічних умов формування готовності майбутніх учителів до реалізації безпечного освітнього середовища у початковій школі, а саме: застосування широкого набору методів формування стійкої позитивної освітньо-професійної мотивації майбутніх учителів до реалізації безпечного освітнього середовища у початковій школі; поетапне формування готовності учителів до реалізації безпечного освітнього середовища у початковій школі, починаючи з першого, базово-пропедевтичного етапу, через другий технологічний етап, до третього етапу професійної майстерності; інтеграція проєктної діяльності до змісту професійної підготовки майбутніх учителів шляхом впровадження змістового модуля «Проєктування та реалізація безпечного освітнього середовища у початковій школі»;

- *визначено* критерії (когнітивний, операційно-діяльнісний, особистісно-емпатійний, компетентнісно-педагогічний), схарактеризовані показники та рівні (особистісно-орієнтований (високий), колективно-орієнтований (середній), репродуктивно-орієнтований (початковий))

готовності майбутніх учителів до реалізації безпечного освітнього середовища у початковій школі; теоретично обґрунтовано структурні компоненти готовності майбутніх учителів;

- *уточнено* зміст понять «формування готовності майбутніх учителів до реалізації безпечного освітнього середовища у початковій школі», «готовність майбутніх учителів до реалізації безпечного освітнього середовища у початковій школі», «безпечне освітнє середовище»;

- *подальшого розвитку набули* методики професійної підготовки майбутніх учителів до реалізації безпечного освітнього середовища у початковій школі в закладах вищої освіти в умовах військової агресії.

**Практичне значення** одержаних результатів дослідження полягає у розробленні та впровадженні в практику підготовки студентів спеціальності 013 «Початкова освіта» навчальної вибіркової програми змістового модуля «Проєктування та реалізація безпечного освітнього середовища у початковій школі» та вибіркової навчальної дисципліни «Проєктування та реалізація безпечного освітнього середовища у початковій школі в умовах воєнного стану», які сприяють удосконаленню змісту, форм та методів організації процесу формування готовності майбутніх учителів до реалізації безпечного освітнього середовища у початковій школі; розроблено діагностичний інструментарій до навчальних дисциплін «Основи і методика викладання соціальної та здоров'язбережувальної освітньої галузі» / «Організація і управління освітнім процесом у НУШ»; розроблено комплекс дослідницьких, творчих, ігрових, інформаційних та практико-орієнтованих проєктів, диференційованих та індивідуалізованих за рівнем складності шляхом застосування проєктних технологій.

Результати дослідження можуть бути використані викладачами, які здійснюють освітній процес у закладах вищої педагогічної освіти, а також слухачами системи післядипломної освіти з метою підвищення їх професійної кваліфікації.

**Результати дослідження впроваджено** у освітній процес Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини (довідка № 273/01 від 23.02.2023 р.), Полтавського національного педагогічного університету імені В.Г.Короленка (довідка № 1563/01-35/57 від 26.07.2023 р.), Національного університету «Чернігівський колегіум» імені Т.Г. Шевченка (довідка № 111 від 28.09.2023 р.), Українського державного університету імені Михайла Драгоманова (довідка № 219/2 від 24.10.2023 р.), Кременецької обласної гуманітарно-педагогічної академії імені Тараса Шевченка (довідка № 05-16/140 від 30.11.2023 р.).

**Особистий внесок здобувача.** Дисертація є самостійною науковою роботою, що містить результати дослідження, отримані автором особисто. У наукових працях, опублікованих у співавторстві, авторові належать: у [4] – підходи до розробки та впровадження моделі дистанційного навчання для підготовки спеціалістів майбутнього; [5] – наукові аспекти дослідження безпечного освітнього середовища; [6] – методика проєктування безпечного освітнього середовища в умовах реформування нової української школи; [8]

– педагогічні засади розвитку соціальної активності у підготовці майбутнього фахівця; [13] – організаційні умови формування готовності майбутніх учителів до реалізації безпечного освітнього середовища.

**Апробація результатів дисертації**. Основні положення, висновки, рекомендації та результати дослідження були оприлюднені та обговорені на наукових, науково-практичних та науково-методичних конференціях різних рівнів, зокрема:

- *міжнародних*: «Актуальні проблеми психології розвитку особистості» (Київ, 2020); «Проблеми та інновації в природничо-математичній, технологічній і професійній освіті» (Кропивницький, 2023); «Традиційні та інноваційні підходи до наукових досліджень» (Тернопіль, 2023р.);

- *всеукраїнських*: «Проблеми цивільного захисту населення та безпеки життєдіяльності: сучасні реалії України» (Київ, 2023); «Актуальні проблеми технологічної та професійної освіти» (Кременець, 2023); «Сучасні тенденції підготовки майбутніх фахівців у закладах професійної (професійно-технічної), фахової передвищої та вищої освіти» (Полтава, 2023); «Підготовка майбутнього педагога в умовах євроінтеграційних процесів» (Кропивницький, 2023); «Розвиток технологічної освітньої галузі в руслі Нової української школи» (Полтава, 2023).

**Публікації**. Основні теоретичні положення та практичні результати виконаного дослідження відображено у 14 наукових публікаціях, серед яких: 3 статті у наукових фахових виданнях України, 2 статті в зарубіжних наукових періодичних виданнях і виданнях, що входять до міжнародних наукометричних баз даних, 8 публікацій у збірниках матеріалів науково-практичних конференцій та програма вибіркової навчальної дисципліни.

**Структура та обсяг дисертації.** Дисертація складається з анотації українською та англійською мовами, вступу, трьох розділів, висновків до розділів, загальних висновків, списку використаних джерел. Загальний обсяг дисертації відповідає вимогам, серед них відповідного тексту в осяжному об’ємі.

## ОСНОВНИЙ ЗМІСТ ДИСЕРТАЦІЇ

**У вступі** обґрунтовано актуальність і доцільність дисертаційного дослідження, висвітлено його зв'язок із науковими програмами, визначено мету, завдання, об’єкт і предмет дослідження, розкрито методи дослідження, його наукову новизну, теоретичне та практичне значення роботи, визначено особистий внесок здобувача наукового ступеня в опублікованих працях, наведено відомості про апробацію та впровадження результатів дослідження, публікації, окреслено структуру та обсяг дисертації.

**У першому розділі «*Теоретичні аспекти формування готовності майбутніх учителів до реалізації безпечного освітнього середовища у початковій школі*»** здійснено контент-аналіз понятійно-категоріального апарату проблеми формування готовності майбутніх учителів до реалізації безпечного освітнього середовища у початковій школі у психолого-педагогічній, правовій та науково-методичній літературі.

У процесі аналізу тезаурусу дослідження уточнено поняття «освітнє середовище в початковій школі» як складної і багатогранної динамічної системи, яка підпорядкована внутрішнім і зовнішнім параметрам і зв'язкам, що включає такі важливі складові як безпековий, розвивальний, інклюзивний та мотиваційний контекст.

Здійснено аналіз наукових джерел для уточнення змісту базових понять дослідження понятійний конструкт «*формування готовності майбутніх учителів до реалізації безпечного освітнього середовища у початковій школі»* процес підготовки майбутніх педагогічних працівників до створення і підтримки умов, що забезпечують фізичну, психологічну, інформаційну і соціальну безпеку учнів початкової школи у процесі навчання, який визначено як цілеспрямоване становлення та розвиток інтегральних, цілісних особистісних якостей, необхідних для проєктування освітнього процесу.

Проведено анкетування учасників освітнього процесу в навчальних закладах різних рівнів та типів у Києві та Київській області; Вінниці та Вінницькій області, Полтаві та Полтавській області з питань організації безпечного освітнього середовища. За результатами аналізу проведеного дослідження з'ясовано, що для організації безпечного освітнього середовища керівництво шкіл та учителі потребують систематичного цільового підвищення кваліфікації, психологічної підтримки, а також якісного облаштування території закладів освіти, зокрема, наявності відповідного обладнання, навчальних осередків.

З'ясовано, що безпечне освітнє середовище – це динамічна система, яка потребує гнучкості та швидкого реагування на зміни та виклики. Адаптація середовища до потреб учасників освітнього процесу є важливою для досягнення освітніх цілей та забезпечення благополуччя всіх його учасників.

Встановлено, що міжнародною організацією зі стандартизації, як органом регулювання якості й безпеки, здійснюється нагляд за впровадженням стандартів у закладах освіти щодо системи управління якістю (ISO 9001, 9004), екологічний менеджмент (ISO 14001), системи управління гігієною та безпекою праці, вимоги з використання (ISO 45001:2018), системи менеджменту безпеки харчової продукції (ISO 22000, HACCP, FSSC), управління інформаційною безпекою (ISO/IEC 27001) та соціальної відповідальності (ISO 26000, SA8000), а також управління інформаційними технологіями в організації (ISO/IEC 38500), що в свою чергу імплементовано при організації професійної підготовки майбутніх учителів для початкової школи.

В умовах воєнного стану важливо враховувати специфічні виклики, тож запропоновано додати ключові організаційно-педагогічні аспекти до таких компонентів безпечного освітнього середовища: *фізична безпека* (зі створенням інструкцій та мобільних маршрутів, із задіяними принципами універсального дизайну безбар'єрності для знищення архітектурних перешкод; рекомендації з відновлення та реконструкції укриттів і бомбосховищ у школах; розроблення сценаріїв і протоколів тренувань з

евакуації, що забезпечить опанування учнями правил реагування на надзвичайні ситуації під час сигналу «Повітряна тривога»; організації тренінгів щодо укомплектування тривожних рюкзаків при евакуації для учнів і навчання працівників школи з надання першої долікарської допомоги, що є невід'ємною частиною безпечної шкільної атмосфери); *психологічна безпека* (навчальні проєкти для підтримки психологічного благополуччя учнів, особливо молодших класів з розробленням тематичних планів занять спеціальними вправами зі зменшення психологічного стресу; застосування фізично-психологічних бінарних методів розслаблення м'язів, техніки стабілізації емоцій та концентрованого дихання та розвитку соціально-емоційних навичок у учасників освітнього процесу; започаткування регулярних психологічних тренінгів для педагогічних працівників/учителів зі збереження психологічної стійкості та навичок надання психологічної підтримки учням у надзвичайних ситуаціях); *екологічна безпека* (практичне полігонне навчання дітей правилам екологобезпечної та природоохоронної поведінки, також поводження з вибухонебезпечними засобами хімічно- і біологічно небезпечними матеріалами, а саме навчання основ мінної безпеки, поведінки в зонах бойових дій та зонах розмежування або звільнених від окупації; забезпечення формування у дітей знань та навичок уникнення ризиків та свідомого поводження в небезпечних ситуаціях); *інформаційна безпека* (розроблення змісту роз’яснювальних бесід та рольових сценаріїв щодо активної протидії інформаційним атакам, розповсюдженню недостовірної інформації; забезпечення знань з медіаграмотності та методів перевірки фактів, які сприяють розвитку критичного мислення у дітей); *соціальна безпека* (семінарські заняття з ідентифікації та компенсації освітніх втрат, спричинених воєнним станом, виховні заходи адаптації для учнів як внутрішньо переміщених осіб та дітей, які повернулися з-за кордону на принципах правового та цивільного захисту соціального виміру європеїзації освіти; діалоги щодо соціальної інтеграції різночинних категорій дітей у національну освітню систему з індивідуальними підходами підтримки та ефективними механізмами соціальної адаптації у формуванні безпечного та сприятливого середовища для учасників освітнього процесу).

**У другому розділі *«Педагогічні аспекти моделювання формування готовності майбутніх учителів до реалізації безпечного освітнього середовища у початковій школі»*** здійснено конструювання змістового наповнення професійної підготовки майбутніх учителів до реалізації безпечного освітнього середовища у початковій школі, розроблено змістову характеристику готовності майбутніх учителів до реалізації безпечного освітнього середовища у початковій школі; обґрунтовано та спроєктовано організаційно-педагогічну модель формування готовності майбутніх учителів до реалізації безпечного освітнього середовища у початковій школі у визначених педагогічних умовах; розкрито педагогічні умови формування готовності; визначено критерії, показники та схарактеризовано рівні готовності майбутніх учителів до реалізації безпечного освітнього середовища у початковій школі.

Розроблено зміст і структуру готовності майбутніх учителів до реалізації безпечного освітнього середовища у початковій школі (табл. 1) на основі Стандарту вищої освіти України першого (бакалаврського) рівня галузі знань – 01 Освіта/Педагогіка, спеціальності – 013 Початкова освіта (наказ МОН України від 23.03.2021 № 357), доповнено аспектами фізичної, психологічної, екологічної, інформаційної та соціальної безпеки.

Організаційно-педагогічна модель формування готовності майбутніх учителів до реалізації безпечного освітнього середовища у початковій школі базується на комплексному використанні системного, середовищного, аксіологічного, особистісно-орієнтованого, компетентнісного, діяльнісного, методологічного підходів, її представлено за блоками (Рис. 1): концептуально-цільовий включає наукові засади (мету, підходи та принципи) формування готовності майбутніх учителів, змістовий розкриває структуру готовності майбутніх учителів до реалізації безпечного освітнього середовища у початковій школі, складовими якої є комунікативна, функціональна, когнітивна та педагогічна готовність, процесуальний включає етапи, методи, методичні прийоми, форми організації та засоби формування готовності і результативно-діагностувальний, який ілюструє особливості виявлення набутих майбутніми учителями якісних рівнів готовності до реалізації безпечного освітнього середовища у початковій школі.

До педагогічних умов, які забезпечують ефективність формування готовності майбутніх учителів до реалізації безпечного освітнього середовища віднесено: застосування широкого набору методів формування стійкої позитивної освітньо-професійної мотивації майбутніх учителів до реалізації безпечного освітнього середовища молодших школярів; поетапне формування готовності учителів до реалізації безпечного освітнього середовища молодших школярів; інтеграцію проєктної діяльності та професійно-педагогічної підготовки щодо реалізації безпечного освітнього середовища молодших школярів професійно-орієнтованих навчальних дисциплін засобами впровадження до змістового наповнення професійної підготовки майбутніх учителів освітнього змістового модуля «Проєктування та реалізація безпечного освітнього середовища у початковій школі».

У процесі реалізації окреслених педагогічних умов було визначено три етапи їх реалізації, а саме: базово-пропедевтичний (студентами опановано фундаментальні науково-теоретичні знання безпекової проблематики, технології проєктування та реалізації безпечного освітнього середовища), технологічний (передбачає оволодіння здобувачами освіти алгоритмами дій щодо реалізації окремих технологій проєктування та реалізації безпечного освітнього середовища у початковій школі) та професійної майстерності (із застосовуванням інноваційних активних, інтерактивних методів навчання та інформаційно-комунікаційних інструментів відповідно до змісту обов'язкових та вибіркових дисциплін та позааудиторної роботи зі студентами).

*Таблиця 1*

**Зміст і структура готовності майбутніх учителів до реалізації безпечного освітнього середовища у початковій школі**

| Стандартні вимоги до готовності | Вимоги до фізичної безпеки | Вимоги до психологічної безпеки | Вимоги до екологічної безпеки | Вимоги до інформаційної безпеки | Вимоги до соціальної безпеки |
|---|---|---|---|---|---|
| **ЗК** Здатність до збереження та розвитку морально-етичних, полікультурних, академічних цінностей і надбань галузі знань 01 Освіта/Педагогіка та її ролі у фундаментально- та конкретно-науковій методології безпеки життєдіяльності | | | | | |
| **СК** Спроможність до впровадження профілактичних планів здоров'язбереження та надання долікарської допомоги, протидії та уникненню зневаги та виявів насильства | **СК** Здатність забезпечувати здоров'язберігаючу спроможність особистості засобами рухової активності, здорового харчування та здоров'я і безпеки способу життя; надавати домедичну допомогу в умовах здоров'язагрожуючих ситуацій; організовувати навчання, виховання та соціалізацію особистості у сфері безпеки, фізичної культури і спорту | **СК** Здатність до селекціонування критичного аналізу та систематизації психологічної інформації з різних джерел; організації і надання індивідуальної та групової психологічної підтримки; просвітництва та психопрофілактичного дорадництва; дотримання норм психологічної етики | **СК** Відповідальність у дотриманні досягнень національного і міжнародного екологічного права безпеки; здатність встановлення стану екологічних ситуацій, ідентифікації екологічних ризиків; екологічного управління, забезпечення доступу громадськості до інформації про стан екологічної безпеки; екологічного проєктування | **СК** Здатність застосування нормативно-правової бази для інформаційної/кібер безпеки; впровадження та підтримки комплексних систем захисту інформації; аналізування загроз уразливості інформаційного простору | **СК** Здатність до аналізу суспільних процесів та соціального розвитку держави; застосування правових механізмів нагляду за соціальним захистом населення; обґрунтування полікультурних проблем соціальної різноманітності; оцінювання якості соціальних послуг; організації соціального забезпечення |
| **ПРН** Проєктувати безпечне освітнє середовище з врахуванням вікових, гендерних, інклюзивних і мотиваційних запитів різночинних категорій груп, забезпечувати вимоги безпеки життєдіяльності, санітарії, гігієни, соціальних стандартів ISO, ДСТУ та сприяти психологічно комфортній атмосфері | **ПРН** Готовність до зміцнення особистого та громадського здоров'я, застосування програм рухової активності, здорового способу життя, просвітництва для різночинних категорій населення; розроблення заходів фізкультурно-спортивної реабілітації; профілактики перенапруження систем організму у невизначених умовах; аналізу психо-фізіологічних станів особистості | **ПРН** Аналізувати та тлумачити психічні процеси; ідентифікувати проблеми та рекомендувати засоби їх усунення; обирати валідний психологічний інструментарій та педагогічні технології психологічної підтримки; планувати консультації з врахуванням специфіки індивідуальних особливостей школярів; розробляти програми психо-профілактичних та просвітницьких заходів психологічної допомоги | **ПРН** Оцінювання непередбачуваних екологічних проблем, уміння роз'яснювати соціально-економічні, політичні та інституційні наслідки екологічного проєктування | **ПРН** Розробляти абриси моделей загроз, застосовувати методи захисту безпеки інформації; забезпечувати доступ до політики інформаційної безпеки; реагувати на інциденти інформаційної/кібер безпеки шляхом застосування і міжнародних регулюючих актів | **ПРН** Ідентифікувати соціально-економічні та екологічні проблеми безпеки; застосовувати методи соціологічних спостережень за ефективністю системи соціального захисту населення; використовувати принципи державної соціальної політики для визначення соціальних проблем, потреб, соціального стану певних категорій учнів; розробляти рішення для покращення соціального добробуту та підвищення соціальної безпеки |




Рис. 1. Організаційно-педагогічна модель формування готовності майбутніх учителів до реалізації безпечного освітнього середовища у початковій школі

Розкриття змісту та сутності проєктної діяльності здійснено за традиційними організаційними формами навчання: лекції, лабораторні, практичні та самостійні роботи. Особливе значення для формування в студентів проєктної компетентності мали евристичні методи, дискусії, вирішення проєктних завдань та кейс-метод. Забезпечувана в ході навчання проєктування цими методами інтелектуальна діяльність сприяла розвитку проєктного мислення у студентів. Адаптацію методу евристичних прийомів до умов професійно-педагогічної підготовки здійснено шляхом обґрунтування способів пошуку раціональних рішень у такій послідовності: усвідомлення мети творчого завдання; аналіз умов та змісту завдання; пошук способів рішення та їхнє обговорення; реалізація знайдених рішень на практиці; пошук ефективних безпекових рішень.

Перша педагогічна умова для активізації пошукової діяльності студентів передбачала застосування кейс-методу (ґрунтується на приписах, складених на засадах сукупності понять з проєктування та реалізації безпечного освітнього середовища, інтегрованих у типові групи поведінкових ситуацій, що мають спільну логіку вивчення) для уникнення однозначних вказівок щодо виконання конкретних пошукових дій.

З метою формування безпечного освітнього середовища у початковій школі запропоновано алгоритм реалізації за етапами другої педагогічної умови: підготовки нормативно-правового обґрунтування особливостей організації безпечних умов навчання під час воєнного стану; розробки методичних рекомендацій для учасників освітнього процесу щодо виконавських дій при виникненні небезпечних ситуацій та ризиків воєнного стану.

Проєктну діяльність здобувачів освіти заплановано на системному аналізі інформації щодо організації безпечних умов навчання учнів в умовах воєнного стану та з урахуванням методичних рекомендацій виконавських дій та правил поведінки небезпечних умовах життєдіяльності (засобами формування безпечного освітнього середовища у початковій школі виділено нормативно-правові документи (накази, листи, інструкції), веб-ресурси установ та організацій, освітні ресурси - посібники, методичні рекомендації, для організації безпечних умов навчання в умовах воєнного стану, необхідні для опанування майбутніми учителями основ створення безпечного освітнього середовища).

Третю педагогічну умову професійної підготовки майбутніх учителів реалізовано завдяки впровадженню навчальної вибіркової програми змістового модуля «Проєктування та реалізація безпечного освітнього середовища у початковій школі», яка може бути органічно введена до робочих навчальних програм освітніх компонентів «Основи і методика викладання соціальної та здоров’язбережувальної освітньої галузі» або «Організація і управління освітнім процесом у НУШ» та розробленої вибіркової навчальної дисципліни «Проєктування та реалізація безпечного освітнього середовища у початковій школі в умовах воєнного стану». Під час розроблення програм і дисципліни ставилась мета навчити майбутніх

учителів методологічним підходам, принципам, змісту діяльності з проєктування та реалізації безпечного освітнього середовища у початковій школі в умовах воєнного стану, завданням програм є оволодіння здобувачами освіти сутністю, особливостями, досвідом та педагогічними умовами, уміннями здійснення організаційно-методичного супроводу процесу проєктування та реалізації безпечного освітнього середовища учасників освітнього процесу.

Визначено критерії (когнітивний, операційно-діяльнісний, особистісно-емпатійний, компетентнісно-педагогічний), схарактеризовані показники та рівні (особистісно-орієнотований (високий), колективно-орієнтований (середній), репродуктивно-орієнтований (початковий)) готовності майбутніх учителів до проєктування та реалізації безпечного освітнього середовища у початковій школі.

Розроблена методика сприяла опануванню професійно-педагогічних знань та вмінь застосування нормативно-правових документів з організації безпечних умов навчання в умовах воєнного стану майбутніми учителями, а методики організації та проведення з учнями уроків безпеки стали запорукою розуміння особливостей співпраці з батьками учнів у питаннях виникнення ризиків та безпечної поведінки під час воєнного стану.

**У третьому розділі *«Експериментальна перевірка ефективності педагогічних умов формування готовності майбутніх учителів до реалізації безпечного освітнього середовища у початковій школі»*** описано організацію педагогічного експерименту: етапи та методику; була здійснена верифікація педагогічних умов формування готовності майбутніх учителів до реалізації безпечного освітнього середовища у початковій школі.

Дослідно-експериментальна робота проводилась на базі п’ятьох закладів вищої освіти: Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини, Полтавського національного педагогічного університету імені В.Г. Короленка, Національного університету «Чернігівський колегіум» імені Т.Г. Шевченка, Українського державного університету імені Михайла Драгоманова, Кременецької обласної гуманітарно-педагогічної академії імені Тараса Шевченка, у якій на різних етапах взяли участь 405 здобувачів педагогічної освіти за спеціальністю 013 «Початкова школа». Надійність та достовірність результатів проведеної дослідно-експериментальної роботи забезпечена дотриманням принципів академічної доброчесності, норм законодавства про персональні дані, нерозголошення відомостей та конфіденційності щодо конкретних осіб, які взяли участь у педагогічному експерименті.

З метою діагностування вияву показників за критеріями готовності майбутніх учителів до реалізації безпечного освітнього середовища у початковій школі було застосовано методику з опитувальником щодо обізнаності студентів про особливості проєктування та реалізації безпечного освітнього середовища, тести та вправи з діагностики лідерських здібностей, діагностичний інструментарій авторського змістовного освітнього модуля.

Під час констатувального експерименту було визначено рівні готовності майбутніх учителів початкової школи за структурними компонентами (когнітивним, функціональним, комунікативним та педагогічним) та обґрунтованими критеріями й показниками. Так, за когнітивним критерієм: особистісно-орієнтований (високий) рівень готовності виявили 28,1 % студентів, колективно-орієнтований (середній) рівень виявлено у 32,1 % осіб, репродуктивно-орієнтовний (початковий) рівень мали 39,8 % осіб. За операційно-діяльнісним критерієм було отримано такі результати: особистісно-орієнтований (високий) рівень готовності – 19,9 % студентів, колективно-орієнтований (середній) рівень виявлено у 37,2 % осіб, репродуктивно-орієнтовний (початковий) рівень – у 42,9 % осіб. Діагностування за особистісно-емпатійним критерієм встановило такий розподіл: особистісно-орієнтований (високий) рівень готовності –28,1 % студентів, колективно-орієнтований (середній) рівень – 44,9 % осіб, репродуктивно-орієнтовний (початковий) рівень – 27,0 % осіб. За компетентнісно-педагогічним критерієм були отримані такі дані: до особистісно-орієнтованого (високого) рівня готовності було віднесено 28,1 % студентів, колективно-орієнтований (середній) рівень – 37,7 % осіб, репродуктивно-орієнтовний (початковий) рівень виявили 34,2 % осіб. Такі результати засвідчили однорідність даних та дали змогу розпочати формувальний педагогічний експеримент у рівних умовах для контрольних та експериментальних груп.

У ході формувального етапу експерименту особливу увагу було приділено забезпеченню студентів навчально-методичними матеріалами, опануванню ними базовими поняттями відносно проєктування та реалізації безпечного освітнього середовища молодших школярів в умовах воєнного стану. Реалізація завдань першого етапу відбувалася за змістом освітніх компонентів освітньо-професійної програми «Початкова освіта» впродовж перших двох років навчання майбутніх учителів початкової школи.

На другому, технологічному етапі впровадження організацйно-педагогічної моделі здійснювалося формування функціональної готовності майбутніх учителів з проєктування та реалізації безпечного освітнього середовища молодших школярів у професійно-педагогічній діяльності. Метою цього етапу було оволодіння здобувачами освіти алгоритмами дій щодо реалізації окремих технологій проєктування та реалізації безпечного освітнього середовища. Під час цього етапу використовувалися як традиційні форми організації навчання (фронтальна, індивідуальна, групова, лекції, лабораторно-практичні заняття, самостійна робота, виконання індивідуальних дослідницьких завдань) так і інтерактивні методи навчання, серед яких широко використовувалися евристичний метод, дискусія, евристичні бесіди, рішення методичних та проєктних завдань, кейс-метод, аналіз систем проєктування, метод творчих проєктів та ін.

Третій етап професійної майстерності формування готовності майбутніх учителів до проєктування та реалізації безпечного освітнього середовища у початковій школі сприяв розвитку психолого-педагогічних

ознак готовності до діяльності цього виду, використовуючи поруч із аудиторною роботою, ряд позааудиторних заходів: екскурсії, виробничі педагогічні практики. Цей етап мав пролонговану дію щодо майбутнього працевлаштування та професійно-педагогічної діяльності, наступного навчання за другим (магістерським) рівнем вищої педагогічної освіти, чому сприяли вияви майбутніми учителями стійких внутрішніх мотивів до діяльності з проєктування та реалізації безпечного освітнього середовища.

Формувальний педагогічний експеримент був спрямований на розвиток та діагностику готовності майбутніх учителів експериментальних груп до проєктування та реалізації безпечного освітнього середовища у початковій школі в умовах воєнного стану за результатами впровадження розробленої моделі підготовки цього виду. У контрольних групах цей процес здійснювався в умовах традиційної організації професійно-педагогічної підготовки студентів.

За кожним із критеріїв готовності майбутніх учителів експериментальних груп до реалізації безпечного освітнього середовища у початковій школі відзначено позитивну динаміку змін. Статистична обробка результатів досліджуваної готовності у студентів експериментальних груп засвідчила суттєву перевагу над результатами, набутими студентами контрольних груп (табл. 2).

Одержані результати формувального експерименту свідчать про суттєву розбіжність між показниками когнітивного критерію готовності після завершення дослідження в експериментальних і контрольних групах, ця розбіжність склала на високому (особистісно-орієнтованому рівні) 8,7 % на користь експериментальних груп. 5,6 % змін на середньому (колективно-орієнтованому) рівні відбулися внаслідок збільшення показників високого рівня та одночасного зниження на 14,3 % початкового (репродуктивно-орієнтованого) рівня готовності.

Встановлено динаміку змін досліджуваної готовності студентів експериментальних груп порівняно з контрольними групами за операційно-діяльнісним критерієм: на високому (особистісно-орієнтованому) рівні відбулося зростання на 8,8 %, на середньому (колективно-орієнтованому) рівні сталося збільшення на 1,7 % (внаслідок зростання ознак високого рівня), а на початковому (репродуктивно-орієнтованому) рівні відбулося зниження кількості студентів на 10,5 %.

Динаміка змін готовності майбутніх учителів експериментальних груп, порівняно з контрольними групами до проєктування та реалізації безпечного освітнього середовища у початковій школі за особистісно-емпатійним критерієм виявила зростання на 8,6 % кількості студентів із високим (особистісно-орієнтованим) рівнем та на 1,5 % – із середнім (колективно-орієнтованим) рівнем. Це сталося завдяки зниженню на 10,1 % кількості здобувачів освіти з початковим (репродуктивно-орієнтованим) рівнем готовності.

*Таблиця 2*

**Динаміка рівнів готовності майбутніх учителів до проєктування та реалізації безпечного освітнього середовища у початковій школі в експериментальних та контрольних групах за результатами формувального експерименту**

| Рівні готовності | | Кількість здобувачів освіти | | | | | | | | | | | | | | | |
|---|---|---|---|---|---|---|---|---|---|---|---|---|---|---|---|---|---|
| | | в контрольних групах | | | | | | | | в експериментальних групах | | | | | | | |
| | | Когнітивний критерій | | Операційно-діяльнісний критерій | | Особистісно-емпатійний критерій | | Компетентнісно-педагогічний критерій | | Когнітивний критерій | | Операційно-діяльнісний критерій | | Особистісно-емпатійний критерій | | Компетентнісно-педагогічний критерій | |
| | | *Абс.* | *%* | *Абс.* | *%* | *Абс.* | *%* | *Абс.* | *%* | *Абс.* | *%* | *Абс.* | *%* | *Абс.* | *%* | *Абс.* | *%* |
| **Високий** | До | 28 | 27,2 | 23 | 22,4 | 28 | 27,2 | 30 | 29,2 | 28 | 26,4 | 22 | 20,8 | 29 | 27,4 | 29 | 27,2 |
| | Після | 27 | 26,2 | 24 | 23,3 | 31 | 30,1 | 33 | 31,7 | 37 | 34,9 | 34 | 32,1 | 41 | 38,7 | 40 | 37,8 |
| **Середній** | До | 34 | 32,0 | 40 | 38,8 | 44 | 42,7 | 38 | 36,9 | 34 | 32,0 | 39 | 36,8 | 46 | 43,4 | 39 | 36,9 |
| | Після | 33 | 32,1 | 41 | 39,8 | 46 | 44,7 | 40 | 38,8 | 40 | 37,7 | 44 | 41,5 | 49 | 46,2 | 45 | 42,4 |
| **Початковий** | До | 41 | 39,8 | 40 | 38,8 | 31 | 30,1 | 35 | 33,9 | 44 | 41,6 | 45 | 42,4 | 31 | 29,2 | 38 | 35,9 |
| | Після | 43 | 41,7 | 38 | 36,9 | 26 | 25,2 | 30 | 29,5 | 29 | 27,4 | 28 | 26,4 | 16 | 15,1 | 21 | 19,8 |
| **Разом** | | 103 | 100 | 103 | 100 | 103 | 100 | 103 | 100 | 106 | 100 | 106 | 100 | 106 | 100 | 106 | 100 |

Результати оцінювання готовності за компетентнісно-педагогічним критерієм в експериментальних групах порівняно з контрольними групами були такими: на високому (особистісно-орієнтованому) рівні констатовано зростання на 6,1 %, на середньому (колективно-орієнтованому) рівні приріст склав 3,6 %, а на початковому (репродуктивно-орієнтованому) рівні відбулося зменшення кількості студентів експериментальних груп на 9,7 %.

Методами математичної статистики підтверджено значущість результатів формувального педагогічного експерименту, а також ефективність запропонованої моделі формування готовності майбутніх учителів до проєктування та реалізації безпечного освітнього середовища у початковій школі. Вірогідність отриманих даних дослідження доведено за допомогою непараметричного критерію згоди К. Пірсона ($\chi^2$). Констатовано, що результати формувального педагогічного експерименту довели науково-педагогічну та практичну ефективність розробленої моделі формування готовності майбутніх учителів до реалізації безпечного освітнього середовища у початковій школі.

# ВИСНОВКИ

Узагальнення результатів теоретичного пошуку та експериментальної роботи надало можливість сформулювати такі висновки:

1. Здійснено аналіз літературних джерел з проблем створення безпечного освітнього середовища для учнів молодших класів, у процесі аналізу основних понять дослідження було уточнено такі поняття:

- «формування готовності майбутніх учителів до реалізації безпечного освітнього середовища у початковій школі» визначено як процес підготовки майбутніх учителів до створення і підтримання умов, які забезпечують фізичну, психологічну, екологічну, інформаційну і соціальну безпеку учнів у процесі навчання;

- «готовність майбутніх учителів до реалізації безпечного освітнього середовища у початковій школі» означає підготовку здобувачів освіти до створення та підтримання сприятливого стану безпеки для сприяння психологічного, фізичного, екологічного, інформаційного, соціального та інтелектуального благополуччя учнів (зі засвоєння знань та розуміння методів і стратегій забезпечення безпечного навчального середовища);

- «безпечне освітнє середовище в початковій школі як складної і багатогранної системи» охоплює важливі складові – безпечне, розвивальне, інклюзивне, мотиваційне освітнє середовище навчання в початкових класах зі забезпечуванням відчуття захисту та безпеки дітей.

2. Визначено та обґрунтовано критерії та показники готовності: когнітивний (теоретичні знання про сутність, особливості проєктування та реалізації безпечного освітнього середовища); операційно-діяльнісний (методичні вміння щодо застосування у професійно-педагогічній діяльності методів проєктування та реалізації безпечного освітнього середовища); особистісно-емпатійний (сформованість навичок soft skills, уміння групової роботи, особистісних якостей, таких як толерантність, емпатійність, гнучкість та наполегливість, необхідних для допомоги учням у питаннях подолання побоювань, тривоги, горя, викликаних воєнним станом); компетентнісно-педагогічний (визначає педагогічну майстерність щодо володіння навичками педагогічного такту, технікою та мовленням задля підтримки дітей у військовий час, надання емоційної допомоги для того, щоб стати надійним помічником дитини в ситуаціях емоційного напруження); виокремлено рівні готовності майбутніх учителів до проєктування та реалізації безпечного освітнього середовища у початковій школі в умовах воєнного стану: особистісно-орієнотований (високий), колективно-орієнтований (середній) та репродуктивно-орієнтований (початковий).

3. Спроєктовано організаційно-педагогічну модель формування готовності майбутніх учителів до реалізації безпечного освітнього середовища у початковій школі. Виявлено педагогічні умови формування готовності майбутніх учителів до реалізації безпечного освітнього середовища у початковій школі (застосування широкого спектру методів формування стійкої позитивної освітньо-професійної мотивації майбутніх

учителів до проєктування та реалізації безпечного освітнього середовища у початковій школі; поетапне формування готовності учителів до проєктування та реалізації безпечного освітнього середовища у початковій школі, починаючи з першого, базово-пропедевтичного етапу, через другий технологічний етап, до третього етапу професійної майстерності; інтеграція проєктної діяльності до змісту професійної підготовки майбутніх учителів шляхом впровадження навчальної вибіркової програми змістового модуля «Проєктування та реалізація безпечного освітнього середовища у початковій школі») також вибіркової навчальної дисципліни «Проєктування та реалізація безпечного освітнього середовища у початковій школі в умовах воєнного стану», що інтегровано вводиться до робочих навчальних програм освітніх компонентів «Основи і методика викладання соціальної та здоров'язбережувальної освітньої галузі» або «Організація і управління освітнім процесом у НУШ».

4. Експериментально перевірено ефективність педагогічних умов формування готовності майбутніх учителів до створення безпечного освітнього середовища у початковій школі в контрольних та експериментальних групах студентів закладів вищої освіти. За результатами проведеного експерименту та за допомогою методів математичної статистики та критерію К. Пірсона була визначена динаміка змін готовності майбутніх учителів до створення безпечного освітнього середовища у початковій школі, яка показала збільшення кількості студентів в експериментальній групі, які мали високий ( 6,1 % ), середній ( 3,6 % ) рівень сформованості готовності до створення безпечного освітнього середовища у початковій школі і зниження початкового (9,7 %) рівня порівняно з кількістю студентів контрольних груп, що дало підстави для висновку про значущість результатів експерименту і ефективність запропонованої моделі.

Результати експерименту підтвердили наукову і практичну ефективність розроблених педагогічних умов для формування готовності майбутніх учителів до створення безпечного освітнього середовища у початковій школі, що водночас не вичерпує усіх аспектів проблематики, яка пов'язана з формуванням готовності майбутніх учителів до створення безпечного освітнього середовища у початковій школі, тому потребує подальшого поглибленого розширення спектру педагогічних умов щодо реалізації безпечного освітнього середовища.

## Наукові праці, в яких опубліковано основні наукові результати дисертації

### *Статті в наукових фахових виданнях України*

1. **Бєляєва Н. П.** Проблема готовності майбутніх учителів до реалізації безпечного освітнього середовища молодших школярів в умовах воєнного стану. *Витоки педагогічної майстерності*. 2023. Вип. 31. Полтава. С. 17-21.

2. **Бєляєва Н. П.** Модель формування готовності майбутніх учителів до проєктування та реалізації безпечного освітнього середовища молодших школярів в умовах воєнного стану. *Молодь і ринок*. 2023. № 6–7(214-15). С. 125–130.

3. **Бєляєва Н. П.** Підготовка майбутніх учителів до проєктування та реалізації безпечного освітнього середовища учасників освітнього процесу. *Педагогічні науки*: науковий журнал. 2023. Вип. 81. С. 06-110.

***Статті у зарубіжних наукових періодичних виданнях і виданнях, віднесених до міжнародних наукометричних баз даних***

4. **Bieliaieva N.,** Holiiad, I., Dynko V., Mogilat A. Developin and Implementing a Distance Learning Model for Training Specialists of the Future (Розробка та впровадження моделі дистанційного навчання для підготовки спеціалістів майбутнього). Futurity Education. 2023. 3(2). С. 182-198.

5. **Bieliayeva N.**, Zatserkovna O., Mohylat A., Lukashenko K. Scientific-pedagogical research on a safe educational environment (Науково-педагогічні дослідження безпечного освітнього середовища). Norwegian Journal of development of the International Science. 2024. № 127.С. 48-55.

***Наукові праці, які засвідчують апробацію матеріалів дисертації***

6. **Бєляєва Н. П**., Зацерковна О.П., Ребрина М.В. Проєктування безпечного освітнього середовища в умовах реформування нової української школи. *Наукові дослідження та методи їх проведення: світовий досвід та вітчизняні реалії*: міжнародний науковий журнал «Грааль науки» VI заочної міжнародної науково-практична конференції. № 30, 04.08.2023. Вінниця, Відень. С. 288–292.

7. **Бєляєва Н. П.** Стан підготовленості майбутніх учителів до проєктування та реалізації безпечного освітнього середовища. *Сучасні тенденції підготовки майбутніх фахівців у закладах професійної (професійно-технічної), фахової передвищої та вищої освіти*: збірник наукових праць Всеукр. наук.-практ. інтернет-конф. 24-25.05.2023. Полтава. С. 123-124.

8. **Бєляєва Н. П.,** Пінаєва О.Ю., Московчук О.С. Розвиток соціальної активності у підготовці майбутнього фахівця**.** *Підготовка майбутнього педагога в умовах євроінтеграційних процесів*: збірник тез Всеукраїнської науково-практичної конференції, 30.03.2023. Кропивницький. С. 67-70.

9. **Бєляєва Н. П.** Організаційно-педагогічні умови формування безпечної поведінки майбутніх учителів в умовах повно масштабної війни в Україні. *Проблеми цивільного захисту населення та безпеки життєдіяльності: сучасні реалії України*: Матеріали IX Всеукраїнської заочної науково – практичної конференції. 28.04.2023. Київ. С. 17-18.

10. **Бєляєва Н. П.** Підготовка майбутніх учителів до впровадження цінностей безпечної освіти в практику закладів загальної середньої освіти. *Актуальні проблеми технологічної та професійної освіти*: збірник матеріалів

Всеукраїнської науково-практичної інтернет-конференції. 30.05.2023. Кременець. С. 16–19.

11. **Бєляєва Н. П.** Проєктування безпечного освітнього середовища в закладах загальної середньої освіти. *Проблеми та інновації в природничо-математичній, технологічній і професійній освіті*: збірник матеріалів XV-ї Міжнародної науково-практичної онлайн-інтернет конференції присвяченій 95-й річниці з Дня народження академіка Національної академії педагогічних наук С. У. Гончаренка, 20-24.06.2023. Кропивницький. С. 101–102.

12. **Бєляєва Н. П.** Формування готовності майбутніх учителів до проєктування та реалізації безпечного освітнього середовища молодших школярів в умовах воєнного стану. *Традиційні та інноваційні підходи до наукових досліджень*: матеріали V Міжнародної наукової конференції, 7.07.2023. Тернопіль. С. 201-203.

13. **Бєляєва Н. П.,** Корець М.С. Організаційно-педагогічні умови формування готовності майбутніх учителів до реалізації безпечного освітнього середовища. *Розвиток технологічної освітньої галузі в руслі Нової української школи*: збірник матеріалів Всеукраїнської науково-практичної конференції кафедри теорії і методики технологічної освіти Полтавського національного педагогічного університету імені В. Г. Короленка, 29.08.2023. Полтава. С. 237-240.

***Опубліковані праці апробаційного характеру***

14. **Бєляєва Н. П.** Вибіркова навчальна дисципліна «Проєктування та реалізація безпечного освітнього середовища у початковій школі в умовах воєнного стану» підготовки здобувачів освітнього ступеня «бакалавр» за спеціальністю 013 Середня освіта (Початкова освіта). Київ: НПУ імені М.П. Драгоманова, 2022. 11 с.

## АНОТАЦІЯ

**Бєляєва Н.П. Формування готовності майбутніх учителів до реалізації безпечного освітнього середовища у початковій школі.** Кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата педагогічних наук за спеціальністю 13.00.04 «Теорія і методика професійної освіти». Український державний університет імені Михайла Драгоманова, Київ, 2024.

У дисертації проведено аналітичний огляд стану досліджуваної проблеми в теорії та практики професійної підготовки майбутніх учителів до реалізації безпечного освітнього середовища у початковій школі.

Здійснено контент-аналіз понятійно-категоріального апарату проблеми формування готовності майбутніх учителів до реалізації безпечного освітнього середовища початкової школи у психолого-педагогічній, правовій та науково-методичній літературі. Визначено критерії, показники та схарактеризовано рівні готовності майбутніх учителів до реалізації безпечного освітнього середовища. Теоретично обгрунтовано структурні

компоненти готовності майбутніх учителів. Спроєктовано організаційно-педагогічну модель формування готовності майбутніх учителів до реалізації безпечного освітнього середовища у початковій школі у визначених педагогічних умовах.

Теоретично обгрунтовано та верифіковано ефективність педагогічних умов формування готовності майбутніх учителів до реалізації безпечного освітнього середовища у початковій школі, а саме: застосування широкого спектру методів формування стійкої позитивної освітньо-професійної мотивації майбутніх учителів до реалізації безпечного освітнього середовища у початковій школі; поетапне формування готовності учителів до реалізації безпечного освітнього середовища у початковій школі, починаючи з першого, базово-пропедевтичного етапу, через другий технологічний етап, до третього етапу професійної майстерності; інтеграція проєктної діяльності до змісту професійної підготовки майбутніх учителів шляхом впровадження змістового модуля «Проєктування та реалізація безпечного освітнього середовища у початковій школі».

Підтверджено за результатами формувального педагогічного експерименту науково-педагогічну та практичну ефективність розробленого проєкту формування готовності майбутніх учителів до реалізації безпечного освітнього середовища у початковій школі.

**Ключові слова**: професійна підготовка, підготовка майбутніх учителів початкової школи, освітнє середовище, безпечне освітнє середовище у початковій школі, готовність до реалізації безпечного освітнього середовища у початковій школі.

## ABSTRACT

**Belyaeva N.P. Formation of readiness of future teachers to implement a safe educational environment in primary school. Qualifying scientific work on manuscript rights.**

Dissertation for obtaining the scientific degree of Candidate of Pedagogical Sciences on the specialty 13.00.04 "Theory and Methodology of Vocational Education". Mykhailo Drahomanov Ukrainian State University, Kyiv, 2024.

The dissertation provides an analytical review of the state of the problem under study in the theory and practice of professional training of future teachers to implement a safe educational environment in primary school.

A content analysis of the conceptual and categorical apparatus of the problem of forming the readiness of future teachers to implement a safe educational environment in primary school in the psychological, pedagogical, legal and scientific-methodical literature is carried out. The criteria, indicators and levels of future teachers' readiness to implement a safe educational environment are determined and characterized. The structural components of future teachers' readiness are theoretically substantiated. The organizational and pedagogical model of forming the readiness of future teachers to implement a safe educational

environment in primary school in certain pedagogical conditions is designed, based on the integrated use of systemic, environmental, axiological, personality-oriented, competence, activity, methodological approaches and presented in blocks: conceptual and targeted includes the scientific foundations (purpose, approaches and principles) of forming the readiness of future teachers; content reveals the structure of future teachers' readiness to implement a safe educational environment in primary school, which includes communicative, functional, cognitive and pedagogical readiness; procedural includes stages, methods, techniques, forms of organization and means of forming readiness; effective and diagnostic, which illustrates the features of identifying the qualitative levels of readiness acquired by future teachers to implement a safe educational environment in primary school.

Three stages of the implementation of the outlined pedagogical conditions are identified, namely: basic and pedagogical (students master the fundamental scientific and theoretical knowledge of security issues, technologies for designing and implementing a safe educational environment), technological (involves mastering by students of algorithms for the implementation of certain technologies for designing and implementing a safe educational environment in primary school) and professional skills (with the use of innovative active, interactive teaching methods and information and communication tools in accordance with the content of compulsory and elective courses and extracurricular activities with students).

The effectiveness of pedagogical conditions for the formation of future teachers' readiness to implement a safe educational environment in primary school has been theoretically substantiated and verified, namely: the use of a wide range of methods for forming a stable positive educational and professional motivation of future teachers to implement a safe educational environment in primary school; phased formation of teachers' readiness to implement a safe educational environment in primary school, starting from the first, basic-pedagogical stage, through the second stage; integration of project activities into the content of professional training of future teachers through the introduction of the content module "Designing and Implementing a Safe Educational Environment in Primary School".

Based on the results of the formative pedagogical experiment, the scientific, pedagogical and practical effectiveness of the developed project for the formation of future teachers' readiness to implement a safe educational environment in primary school was confirmed.

**Key words:** professional training, training of future primary school teachers, educational environment, safe educational environment in primary school, readiness to implement a safe educational environment in primary school.